

Analiza elementów kompozycji wybranych wsi Drawskiego Parku Krajobrazowego

Anna Dudzińska, Barbara Szpakowska, Piotr Urbański

Analysis of Special
Systems Elements
of Chosen
Villages in Drawski
Landscape Park

Wstęp

Introduction

Krajobraz podlega ciągłym zmianom. W naszym otoczeniu mamy do czynienia z krajobrazem naturalnym będącym dziełem przyrody oraz krajobrazem kulturowym powstałym w wyniku działalności antropogenicznej [Bogdanowski 1991]. Zdaniem Jegierskiej-Thóle i Brodowskiego (2008) dla każdego rodzaju działalności człowieka charakterystyczny jest inny typ krajobrazu. Na tej podstawie można wyróżnić między innymi krajobraz górniczy, przemysłowy, leśny, turystyczny czy rolniczy.

Krajobraz otwarty, zwany często krajobrazem rolniczym stanowi bardzo cenną wartość, wpływającą na charakter danego regionu. Zdaniem Lipińskiej (2003) jego cechy określa przede wszystkim kompozycja i układy przestrzenne, a w szczególności proporcje obszarów od zabudowanych do niezabudowanych, oddziaływanie między elementami pochodzenia naturalnego i kulturowego. Odległości, wielkości oraz proporcje stanowią swoisty kod krajobrazu wsi, odbierany przez każdego człowieka. Wpływają one wraz z elementami kulturowymi i przyrodniczymi, na tworzenie *genius loci*, rozumianego jako duch miejsca, stanowiącego konkretną rzeczywistość, wobec której człowiek staje się i z którą musi dochodzić do poroz-

zumienia w swoim codziennym życiu [Królikowski 1991].

Cel i metody badań

Aim and methods of the study

Badania były przeprowadzane w województwie zachodniopomorskim, na terenie Drawskiego Parku Krajobrazowego. Park ten został utworzony 24 kwietnia 1979 roku w celu zachowania i ochrony wartości przyrodniczych i krajobrazowych oraz stworzenia warunków do wykorzystania tego terenu dla celów naukowo-dydaktycznych oraz turystycznych [Fijałkowski i in. 1994].

Celem pracy była ocena przekształcenia krajobrazu wybranych wsi Drawskiego Parku Krajobrazowego oraz wskazanie kierunków dalszego rozwoju z uwzględnieniem *genius loci*.

Cel badań został osiągnięty poprzez:

1. Analizę ukształtowania i pokrycia terenu w skali gminy oraz regionu.
Analiza ta miała na celu określenie naturalnych cech kształtujących krajobraz okolicy badanych wsi. Ma to bezpośredni związek z określeniem charakteru samych jednostek osadniczych, które stanowią ważny element budujący krajobraz Drawskiego Parku Krajobrazowego.
2. Analizę układu przestrzennego oraz kompozycji wybranych wsi.

Analiza ta została przeprowadzona z uwzględnieniem studium historycznego wsi. Na tym etapie badań została również przeprowadzona inwentaryzacja obiektów wpływających zarówno na kompozycję badanych jednostek osadniczych, jak również na ich charakter.

Analizie poddano cztery wsie zlokalizowane na terenie zlewni rzeki Drawy, w obrębie gminy Czajplinek: Stare Drawsko, Głębocek, Siemczyno oraz Kluczewo. Przez dwie pierwsze wsie przepływa Rzeka Drawa, natomiast kolejne dwie (Siemczyno, Kluczewo) znajdują się w obrębie zlewni rzeki.

Wyniki badań

Results

Analiza ukształtowania i pokrycia terenu

Analysis of shape and overlay of the area

Badane wsie zlokalizowane są na obszarze Drawskiego Parku Krajobrazowego, którego krajobraz został ukształtowany przez rzeźbotwórczą działalność lądolodu skandynawskiego, a w szczególności ostatniego zlodowacenia zwanego zlodowaceniem bałtyckim. Krajobraz tej okolicy jest bardzo urozmaicony, charakteryzuje się występowaniem dużych różnic wysokości [Fijałkowski i in. 1994].

W pobliżu badanych wsi występuje znaczna ilość jezior, stanowiących dużą wartość turystyczną. Ciekawym akwenem, przez które przepływa Drawa, jest Jezioro Drawskie, które zostało utworzone przez kombinację krzyżujących się rynien radialnych i marginalnych. Jest ono największym jeziorem Pojezierza Drawskiego. Zajmuje ono powierzchnię 1871,5 ha, a jego linia brzegowa jest bardzo urozmaicona.

Kolejnym elementem budującym krajobraz tego obszaru jest rzeka Drawa. Stanowi ona najdłuższą rzekę Drawskiego Parku Krajobrazowego, posiada długość 199 km, a powierzchnia jej zlewni wynosi 3 198

km² [Fijałkowski i in. 1994]. Źródła Drawy leżą w pasie wzniesień morenowych, w wąskiej rynnie subglacialnej, położonej około 7 km na południe od Połczyna Zdroju. Rzeka ta przepływa przez Jezioro Drawskie. Drawa posiada również dużą wartość turystyczną – odbywają się na niej liczne spływy kajakowe.

Charakterystycznym elementem krajobrazu Drawskiego Parku Krajobrazowego jest również występowanie dużej ilości oczek wodnych, zlokalizowanych głównie w obniżeniach terenu. Stanowią one dużą wartość zarówno krajobrazową, jak i przyrodniczą.

Ryc.1. Zamek w Drahimiu stanowiący strategiczny punkt (źródło ikonograficzne)

Fig 1. Castle in Draheim, a strategic point (iconographic sources)

Analiza układu przestrzennego oraz kompozycji wybranych wsi

Analysis of spatial arrangement and the set-up of chosen villages

Stare Drawsko

Stare Drawsko (dawniejszy Alt Drahim) to wieś zlokalizowana pomiędzy dwoma jeziorami: Drawskim i Żerdno. Główny punkt kompozycyjny wsi stanowią ruiny średniowiecznego zamku, pochodzącego z XIV w., który w ówczesnym czasie stanowił strategiczny punkt [Janocha i in. 1972]. O zamek ten zabiegali pierwsi władcy Polski, gdyż utrzymanie go w swoich rękach zapewniało kontrolę polityczną na rubieżach wielkopolsko-pomorskich. Na podstawie źródeł ikonograficznych można zaobserwować, iż z zamku rozciągał się widok na przyległe tereny (ryc. 1). Dzisiaj ekspozycja samego zamku, jako dominanty krajobrazowej, nie jest zachowana. Należałoby przy dalszym rozwoju Starego Drawska wzmocnić wizualnie ruiny starego zamku, który wraz z kościołem i fragmentem rzeki w istotny sposób decyduje o charakterze przestrzeni wiejskiej Drahimia.

Obok ruin starego zamku i rzeki Drawy, w skład elementu centralnego badanej wsi wchodzi neogotycki kościół, który pochodzi z XIX w.

(ryc. 2). Pozostałą część Starego Drawska tworzy, w przeważającej części, zabudowa letniskowa, zlokalizowana głównie przy brzegu Jeziora Drawskiego.

Głęboćek

Głęboćek to niewielka wieś powstała w XIX wieku, jako folwark niedaleko położonego Rzepowa [Fijałkowski i in. 1994]. Głównymi elementami wpływającymi na układ kompozycyjny wsi jest rzeka Drawa, przy której zlokalizowane są ruiny młyna wodnego pochodzącego z XIX wieku oraz oddalone od wsi Jezioro Krosino.

Wieś pod względem układu kompozycyjnego można podzielić na dwie części. Pierwsza zlokalizowana jest przy rzece Drawie. Jest to fragment wsi, którego charakter sięga XIX wieku. Można w tej części znaleźć starszą zabudowę pochodzącą z tego okresu, której głównym przedstawicielem jest młyn wodny (ryc. 3) i spichlerz. Obszar tej części Głęboćka wymaga rewaloryzacji. Historyczna zabudowa młyna grozi zawaleniem, a jego sąsiedztwo wymaga podjęcia działań porządkowych i pielęgnacyjnych. Kierunki dalszego rozwoju wsi powinny zmierzać do podniesienia wartości turystycznych historycznej części Głęboćka.

Druga część wsi zlokalizowana jest wzdłuż drogi prowadzącej do Jeziora Krosino. Występuje tam zabudowa letniskowa powstała na przełomie XX i XXI wieku. Ciągnie się ona

Ryc. 2. XIX-wieczny kościół w Starym Drawsku

Fig 2. 19th century church in Stare Drawsko

w kierunku jeziora, które jest uważane przez mieszkańców, jako główny walor turystyczny okolic Głęboćka.

Siemczyno

Siemczyno jest jedną z najstarszych wsi Pojezierza Drawskiego pochodzącą z początku XIII wieku. Według Fijałkowskiego i in. (1994) jest ona średniowieczną ulicówką, która została poważnie zniszczona w trakcie wojny trzydziestoletniej.

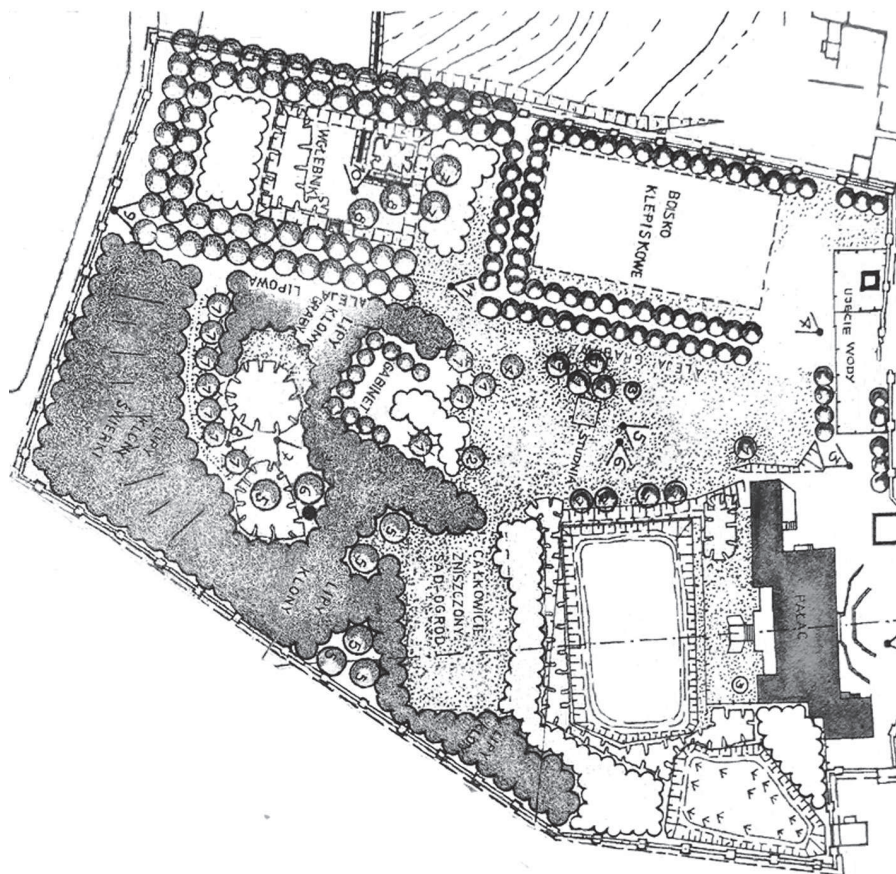

Ryc. 3. Młyn wodny w Głęboćku

Fig. 3. Water mill in Głęboćek

Ryc. 4. Barokowy park w Siemczynie [Wierchowicki 1973]

Fig. 4. Baroque park in Siemczyna [Wierchowicki 1973]

Siemczyno zlokalizowane jest przy Zatoce Henrykowskiej Jeziora Drawskiego. Głównym walorem kulturowym wsi jest barokowy pałac wzniesiony w latach 1722–1728, przy którym znajduje się barokowy park (ryc. 4), pochodzący z okresu budowy pałacu [Fijałkowski i in. 1994]. Kolejnym cennym obiektem tego obszaru jest zabytkowy kościół z przylegającą do niego kaplicą, pochodzącą z 1699 roku.

Siemczyno mimo licznych walorów kulturowych, przyrodniczych i turystycznych zachowało charakter rolniczy. Na terenie wsi nie występuje zabudowa turystyczna oraz mieszkaniowa, wpływająca niekorzystnie na układ przestrzenny wsi. W Siemczynie można znaleźć kilka osi widokowych. Jedną z najbardziej widocznych znajduje się pomiędzy kościołem a barokowym pałacem. Podkreślona jest ona przez zabudowę oraz drzewa, znajdujące się w niedalekiej odległości od kościoła.

Rozwój Siemczyna powinien zmierzać do nadania funkcji użytkowej obiektom o dużej wartości kulturowej, takich jak barokowy pałac. Należy również przeprowadzić rewitalizację zabytkowego parku.

Kluczewo

Kluczewo to wieś o układzie owalnicy z usytuowanym w centrum neogotyckim kościołem pochodzącym z przełomu XIX i XX wieku. Stanowi on dominantę krajobrazową (ryc. 5). Wieża kościoła widoczna jest

Ryc. 5. Panorama Kluczewa z dominantą w postaci wieży kościoła

Fig. 5. Panorama of Kluczew with the church tower as a dominant

z ambony widokowej zlokalizowanej przy Spyczynej Górze.

Kluczewo usytuowane jest w środkowej części Drawskiego Parku Krajobrazowego, w pobliżu Zatok Kluczewskiej Jeziora Drawskiego. Niedaleko wsi, po drugiej stronie drogi biegnącej z Czaplina do Kołobrzegu, znajduje się rezerwat ornitologiczny Jezioro Prosono, przez który przepływa rzeka Drawa.

Dalszy rozwój Kluczewa powinien przebiegać z zachowaniem układu owalnicy. Należy także zwrócić uwagę na zachowanie charakterystycznej panoramy, z dominantą w postaci wieży kościoła.

Podsumowanie

Conclusion

Rzeka w krajobrazie stanowi duży walor zarówno przyrodniczy, jak i turystyczny. Stanowi ona element decydujący o układzie przestrzennym wsi. Wpływa także na rozwój turystyczny, choć bardzo często nie jest ona odbierana przez mieszkańców jako walor decydujący o charakterze danego miejsca. Na terenach badanych wsi, zlokalizowanych w pobliżu rzeki Drawy, można zaobserwować jej wyraźny wpływ na kształtowanie przestrzeni wiejskiej.

Na obszarze analizowanych czterech wsi: Stare Drawsko, Głęboczek, Siemczyno i Kluczewo, wyróżniają się dwa nakładające się na siebie układy z charakterystyczną zabu-

dową: pierwotny oraz współczesny. W trzech badanych wsiach (Drawsko, Głęboczek, Siemczyno) nowa zabudowa zakłóca wcześniejszy układ przestrzenny oraz kompozycyjny. Dalszy rozwój każdej z analizowanych jednostek osadniczych powinien być prowadzony z zachowaniem pierwotnych założeń, które były wykorzystane przy ich budowie. Przy dalszym rozwoju wsi położonych na terenie Drawskiego Parku Krajobrazowego należy zwrócić uwagę, nie tylko na charakterystyczną architekturę, ale także na zachowanie osi widokowych oraz wnętrza urbanistycznych.

Fotografie wykonała A. Dudzińska.

Photographs by A. Dudzińska.

Anna Dudzińska
Barbara Szpakowska
Piotr Urbański

Katedra Terenów Zieleni
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Department of Landscape Architecture
Poznań University of Life Sciences

Literatura

1. Bogdanowski J., 1991, *Miasteczko i wieś a krajobrazowo-architektoniczna metoda rewitalizacji* [w:] „Wieś i miasteczko u progu zagłady”, PWN, Warszawa, s. 185–205.
2. Jegierska-Thóle A., Brodowski P., 2008, *Rewitalizacja wiejskiego krajobrazu przyrodniczego i kulturowego na przykładzie pojezierzy brandenburskiego i ławskiego* [w:] „Studia

krajobrazowe jako podstawa właściwego gospodarowania przestrzenią” pod red. A. Zręby i D. Chylińskiej, WTN, Wrocław, s. 261–272.

3. Janocha H., Lachowicz Fr., Ptaszyńska D., 1972, *Gród i zamek w Starym Drawsku*, Wyd. Poznańskie, Poznań.

4. Fijałkowski A., Gutowska E., Karnecki R., Wesołowski St., 1994, *Drawski Park Krajobrazowy informator przyrodniczo-turystyczny*, Zarząd Drawskiego Parku Krajobrazowego, Złocieniec.

5. Królikowski J., 1991, *Wieś i miasteczko – próba analizy znaczeń* [w:] „Wieś i miasteczko u progu zagłady”, PWN, Warszawa, s. 31–39.

6. Lipińska B., 2003, *Kultura użytkowania przestrzeni – degradacja krajobrazu wiejskiego* [w:] „Zachowane – ocalone? O krajobrazie kulturowym i sposobach jego kształtowania” pod red. I. Litewskiej i W. Knercera, Stowarzyszenie WK „Borussia”, Olsztyn.

7. Wierzchowicki W., 1973, *Ewidencja parku w Siemczynie*, Urząd Wojewódzki w Koszalinie, Wydział Kultury i Sztuki, Wojewódzki Konserwator Zabytków.

8. Źródło ikonograficzne: Perelle Nicolas (1631–1695), Flatou Pomerelliae Arx difficillimi [...] Delineatio Draheimij Arcis Pomerelliae.